

Rakvere vanalinna muinsuskaitseala haljastus ja maastikulised
elemendid

EKSPERTHINNANG RAKVERE MUINSUSKAITSEALA KAITSEKORRA
KOOSTAMISEKS

Rakvere vanalinna muinsuskaitseala reg nr 27012

Koostaja: Muinsuskaitseamet

LIIS KOPPEL

Muinsuskaitse pädevustunnistus PT 665/2013

Volitatud maastikuarhitekt tase 7

DETSEMBER 2022

1. Sisukord

1. Sisukord	2
2. Rakvere vanalinna muinsuskaitseala haljastusest üldiselt	3
3. Vallimägi	5
a) linnuse varemed koos vallikraaviga (ala 1)	5
b) Vallimäe uuendatud roheala (ala 2)	6
4. Ühendused Tammikuga (ala 3)	6
5. Rakvere mõisa park ehk Rahvaaed (Rahvapark ja Teatrimägi) (ala 4)	7
6. Tiigi tn, Tallinna tn, C. R. Jakobsoni ja Vabriku tn vaheline ala (ala 5)	8
7. Fr. R. Kreutzwaldi tn allee (lõik Pikk tn ja Näituse tn vahel asub muinsuskaitsealal) (ala 6)	9
8. Friedrich Reinhold Kreutzwaldi monumendi plats (ala 7)	9
9. Rakvere kiriku aed (ala 8)	10
10. Kirikupark (ala 9)	10
11. Rohuaia tn 4 roheala (ala 10)	11
12. Juhan Kunderi monumendi plats (ala 11)	11
13. Vanalinna kinnistute haljastus	12
14. Vanalinna kaitsevööndi haljastus	12
15. Maastikulised elemendid	13
16. Muinsuskaitsetised ettepanekud	13
Muinsuskaitsetised ettepanekud haljastusele:	13
Muinsuskaitsetised ettepanekud maastikulistele elementidele:	15
Kasutatud materjalid	16

Käesolev hinnang koostati Rakvere muinsuskaitseala kaitsekorra alusmaterjaliks. Rakvere vanalinna muinsuskaitseala haljastuse ja maastikuliste elementide paikvaatlused viidi läbi oktoobris 2022. Novembris ja detsembris toimusid tööd paikvaatluste, ajalooliste kaardimaterjalide, fotode ning varasemate uuringute analüüsina.

2. Rakvere vanalinna muinsuskaitseala haljastusest üldiselt

Rakvere vanalinna muinsuskaitseala (reg nr 27012) moodustab põhiliselt ajalooline Vallimägi, selle kõrvale kujunenud vanalinn Pikk tn näol ning nende kõrvale rajatud Rakvere kirik koos lähialadega idas ja Rakvere mõis põhjas.

Linna varasest ajaloolisest haljastusest linnaplaanide põhjal väga täpselt rääkida ei saa. 1683. aasta plaanil kajastub tugeva reljeefiga Vallimägi, tiikidega mõisasüda, kirik ja seda ümbritsev piirdeaed, tänase tammiku ala ning linna lõunaosas paiknevad metsad. Soolikaoja on olnud läbi ajaloo põhiline maastikuelement, mille juures asus looduslik kaldaala.

Praegune Pikk tänava hoonestus pärineb valdavalt 18. - 19. sajandist ja osalt 20. sajandi algusest. Hooned paiknevad tihedalt mõlemal tänavapoolel. Peahooned on fassaadi põhimahuga piki tänavat ning abihooned üsna lähestikku nende taga. Ülejäänud krunt oli tõenäoliselt haljastatud tarbeaiana ja ei olnud mõeldud iluaiaks.

19. sajandi lõpus kasvas linn oma piiridest välja. Tõsisemalt hakati linnahaljastusega tegelema 1930. aastate kodukaunistamise kampaania aegu. Sellest ajast pärinevad paljud linnas olevad puudega ääristatud tänavad, mis asuvad enamjaolt väljaspool vanalinna, aga ka monumendiplatsid. Alleed ja puisteed annavad erinevatele linna piirkondadele läbiva ühtse joone.

Rakvere vanalinna olulisemateks haljasaladeks on linna vanimad rohealad, mis on kujunenud koos linnaga – Vallimägi, Tammik ja Rakvere mõisa park ehk Rahvapark. Neile lisanduvad Rakvere kiriku aed ja Kirikupark, millest esimene on küll varane ja pea samaaegne eeltoodutega, kuid säilinud väikese tükikesena ja ei oma linnaruumis seda mõju, mis ajalooliselt. Teine on hilisem, aga tänasel päeval linnaruumis olulisel kohal. Vanalinna rohealadele annab varieeruvust kaks ajalooliste isikutega seotud platsi – F. R. Kreutzwaldi monumendi plats ja J. Kunderi monumendi plats, mis mõlemad on Eesti Vabariigi aegsed 1930. aastate haljasalad. Lisaks asub vanalinnas lõik ühe allee algusest, mis on pigem erandlik, sest Rakverele on iseloomulik alleede kulgemine vanalinnast väljaspool. Ühtlasi asuvad vanalinnas mitmed rohealad ehk nn *brownfieldid*, mis on varasemalt olnud hoonestatud ja ootavad uusi arenguid.

Seega on Rakvere muinsuskaitsealal 10(11) põhilist erineva ajaloo, ilme, suuruse ja funktsiooniga roheala. Vanalinna muinsuskaitseala kaitsevööndisse kuuluvad linna staadioni ala, Süstatiik ja õpetajate heinamaa ning niit Ringtee ja Vallimäe vahel. Käesolevas hinnangus on aladele lähenetud nende linnaruumilistest ja ajaloolistest seostest lähtuvalt. Alad on markeeritud Kaardil 1.

Kaart 1. Rakvere vanalinna muinsuskaitseala rohealad (rohekassinisega). 1. Vallimägi. 2. Vallimäe uuendatud roheala. 3. Ühendused Tammikuga. 4. Rakvere mõisa park ehk Rahvaaed (Rahvapark ja Teatrimägi). 5. Tiigi tn, Tallinna tn, C. R. Jakobsoni ja Vabriku tn vaheline ala. 6. Fr. R. Kreutzwaldi tn allee (lõik Pikk tn ja Näituse tn vahel asub muinsuskaitsealal). 7. Friedrich Reinhold Kreutzwaldi monumendi plats. 8. Rakvere kiriku aed. 9. Kirikupark. 10. Rohuaia tn 4 roheala. 11. Juhan Kunderi monumendi plats.

3. Vallimägi

Vallimägi on Rakvere kui linna tekke põhjus ja üks identiteedi kandjatest.

Praegusel Rakvere Vallimäel on olnud juba iidsetel aegadel eestlaste muinaslinnuse Tarwanpe (Tarvanpea) asukoht, kuhu hiljem rajati taanlaste (1220- 1346) ja Liivi ordu (1346-1558) poolt Wesenbergi linnus. Linnus ehitati Liivi sõja ajal suuresti ümber ning Poola-Rootsi sõjas (1602-1605) see hävis. Linnuse varemed koos Vallimäega moodustavad sellest ajast saati dominantse maamärgi, olles seal tegutseva muuseumiga ja ümbritseva avaliku rohealaga linna peamiseks vaatamisväärsuseks.

Vallimäge võib pidada Rakvere kõige algsemaks poollooduslikuks rohealaks, mis jaguneb tänasel päeval kaheks: linnuse varemed koos vallikraaviga ja Vallimäe uuendatud roheala.

a) linnuse varemed koos vallikraaviga (ala 1)

Linnus "Vallimägi" on arheoloogiamälestis reg nr 10335 ja Rakvere linnuse varemed vallikraaviga on ehitismälestis reg nr 15740.

Tegemist on valdavalt lageda poolloodusliku alaga dramaatilistel nõlvadel. Rakvere linnuse teeb eriliseks algupärasele lähedase vahetu linnuse ümbruse olemasolu. Kui teistes linnades on endiste linnuste (Tallinn, Tartu, Pärnu, Narva, Kuressaare, Viljandi) varemed muudetud parkideks, siis Rakvere paistab silma ajaloolisele lähedase keskkonna säilimise poolest. Ala on jätkuvalt karjatatav või 1-2 korda suve jooksul niidetav rohumaal.

Linnuse varemete ja vallikraavi kõige olulisem haljastuslik tunnus on avatud tugeva reljeefierinevusega maastik koos mitmekesise rohttaimestikuga, mis peaks jääma säilitatavaks.

Linnuse varemete ja vallikraavi roheala olulisemateks elementideks on kindlus, suur vaheldus reljeefis tänu muldkindlustustele ja looduslikele järskudele nõlvadele, avatus ehk kõrghaljastuse puudumine. Ala läbivad orgaaniliselt kulgevad jalgrajad, mis on valdavalt kruusateed või multšitud rajad. Maastikuelemendina kerkib esile Tarvase skulptuur linnusest loodes.

Vallimäe läänepoolne serv on isetekkelisest võsast välja raiutud. Ida- ja põhjapoolne serv on aga kaetud üsna tiheda valdavalt isetekkelise puistuga, mis on sulgenud vaated Vallimäelt vanalinnale ja vanalinnast linnusele. Tegemist on lehtpuupuistuga, mille valdavateks liikideks on harilikud vahtrad, harilikud saared ja harilikud tammed. Sekka leidub harilikke pärnasid ja harilikke toomingaid. Haljastus pakub küll vanalinnale kaitset valdavate läänetuulte eest, kuid visuaalselt nõrk ühendus vähendab ka tunnetuslikku sidet vanalinna identiteedikandjaga ning otstarbekas on vaateid avada strateegiliselt – puhastada välja eksponeerimist vääriv ning jätta varjatuks vaateid rikkuv (sobiv on läheneda teemale asjassepuutuvate detailplaneeringute ja projektide staadiumis). Arvestada tuleb võimalikult palju Vallimäe ja Pikk tn vaheliste kinnistute privaatsuse soovidega, sest tegemist on väga atraktiivse ja aktiivses kasutuses oleva turismiobjektiga, kuid Vallimäe idanõlval võib kinnistute tagahoovides märgata okaspuude istutusi, mida tuleb kindlasti vältida. Okaspuud (kuused, elupuud, nuld, ebatsuugad, männid, jugapuud jne) sulgevad vaated täielikult aastaringselt ning mõjuvad lähija kaugvaadetes massiivsete tumedate müüridena. Samuti muutub vanalinna haljastuse liigiline traditsioon ja osakaal.

Funktsionaalselt on Vallimäe seost ümbritseva vanalinna alaga suurendatud läbi tänavamööbli (pingid, lamamistoolid, prügikastid, kõrgemad valgustid ja madalamad pollarvalgustid, LED kuulutuste tahvlid) ning kergliiklejate juurdepääsude (trepid) rajamise alles möödunud aastatel, kui teostati kogu Vallimäe projekt ning Pikk tänava rekonstrueerimine. Silma hakkavaks maastikuelemendiks on ka rohusööjate loomade tarbeks rajatud elektrikarjused ja lambad.

b) Vallimäe uuendatud roheala (ala 2)

Tegemist on ajaloolise valdavalt lageda poolloodusliku alaga suure reljeefierinevusega nõlvadel, mida kaasajastati 2020 suvel. Ala avatud maastik koos mitmekesise rohttaimestikuga oli kasutusel vabaõhulavana ka varasemalt, kuid maastikuarhitektuurse uuendamisega tekitati Vallimäe nõlvadest vaheldusrikas roheala, millel asuvad amfiteater pealava ja pingistikega, ringlava, lipuväljak, vaateplatvormid, wc-d, jalgteed ja platsid graniitsõelmetega, graniitplaatidega ja betoonsillutisega, tulealtar, gabioonidega nõlvakindlustused, istutusosalad madalate põõsastega, pingid, prügikastid, kõrgemad valgustid ja madalamad pollarvalgustid, trepistikud. Alal tuleb ajaloolise eraldiseisva maamärgina esile ehitismälestis Vallimäe tuuleveski reg nr 15741.

Ka selle ala kõige olulisem haljastuslik tunnus on avatud tugeva reljeefierinevusega maastik koos mitmekesise madalhaljastusega, mis peaksid jääma säilitatavaks.

Samuti on sobiv säilitada ja esile tuua Vallimäe kahe erineva karakteriga roheala kontrastne iseloom: ajalooline poollooduslik (ala a) vs moodne tehisk (ala b).

4. Ühendused Tammikuga (ala 3)

Muinsuskaitseala edelapiiril asub Tammik. Endisaegsetele mõisamaadele kuulunud Tammik on tänapäeval üks vähesid Põhja-Eestis säilinud tammemetsi. Mõisa ajal oli tammikusse minek lihtrahvale keelatud. Pikkade läbirääkimiste tulemusena võisid linnakodanikud lõpuks 19. sajandi lõpukümnenditel tammikus jaanituld teha. Esmakordselt võeti tammik looduskaitse alla 1939. aastal. 1999. aastast alates on see 23 ha suurune maa-ala maastikukaitsealana looduskaitse all, olles haruldane looduslik tammik leviala põhjapiiril. Arvatakse, et kunagi paiknes Tammikus püha hiis. Tammiku puud pärinevad osaliselt Põhjasõja ajal maha raiutud puude kannuvõsudest. Möödunud kümnenditel on tammikusse hakatud istutama uusi puid.¹

Tammiku kaudu on ühendatud Vallimägi, Palermo mets ning J. Kunderi tänav koos selle äärse Rakvere linnakalmistuga. Tammikusse on rajatud II maailmasõjas hukkunute matmispaik reg nr 22300 ning 1991 aastal püstitatud arhitekt A. Murdmaa mälestusmärk "Okaskroon" nõukogude võimu repressioonide ohvriks langenutele. Tammikut läbivad erinevates suundades kõnniteed ja jalgrajad ning alal on elementaarne inventar pinkide ja prügikastidena. Tegemist on ca 200 aasta vanuse loodusliku metsaga, mille valdavaks puuliigiks on harilikud tammed. Puistus on esindatud vähesel määral ka harilikud pärnad, harilikud vahtrad, harilikud haavad, harilikud kusalpuud ning harilikud sarapuud.

Reljeefi tõttu on raskendatud Tammikusse juurdepääs vanalinna peatänavalt (Pikk tn). Sobiv on luua alale paremad ühendused Pikk tänavaga Pikk tn 68 ja Pikk tn 70 kinnistute vahelt, Tammiku tänavaga

---

¹ 02HI09. Rakvere haljastu analüüs. Köide I. Rakvere haljastu ja rohestruktuur, lk 28.

Tammiku tn 4 kinnistu vahetust lähedusest ja Tõusu tänavaga Tammetõru tänavalt. Ühendused on sobiv kavandada haljastatud kergliikluspindadena (platsid, rajad, trepid), lähtudes kujunduses vanalinnast ja Tammikust.

5. Rakvere mõisa park ehk Rahvaaed (Rahvapark ja Teatrimägi) (ala 4)

Rakvere mõisa park on ehitismälestis reg nr 15723, mis hõlmab endas mälestisi Rakvere mõisa peahoone ja teatrihoone reg nr 15722, Rakvere mõisa ait reg nr 15724, Rakvere mõisa tall reg nr 15725, Rakvere mõisa töllakuur reg nr 15726 ning Rakvere frantsisklaste kloostrimüürid reg nr 15727.

1508. aastal hakati praegusele Teatrimäele rajama frantsiskaani mungaordu Mihkli kloostrit koos kloostriaiaga ning hiljem tekkis selle idaküljele surnuaed. Klooster hävis juba Liivi sõjas 1559. aastal.² Kloostri varemed on oluline kihistus keskaegsest Rakverest lisaks linnusele.

1618. aastal läänistas Gustav II Adolf linnuse ja 1631. aastal linna Madalmaade saadikule Reinhold von Brederode'le mõisavalduseks. Mõisahoonet rajati endise kloostrihoonet varemetele ning kloostriaed kohandati mõisapargiks. Kogu 18. sajandi Rakvere ajalugu seisneb linna võitluses mõisa vastu oma privileegide eest, mis lõplikult taastusid alles pärast maade väljamõõtmist 1797. aastal. Pärast mõisa ülemvõimu murdmist sai kreisilinn lõpliku arenguhoo.³

1783. aasta linnaplaanil on markeeritud Wesenbergi mõis vahetu õuealaga, põhjast piirneva kopluga ning ojaäärse rohumaaga. 1798. aasta linnaplaanil on mõisasüda telgsümmeetriliselt paigutatud hoonetega, mille juurde kuulus regulaarstiilis pargiansambel ja karjakastell hoonekompleksist idas. Peahoone praegusel asukohal ei eksisteerinud ning võib oletada, et kuni 1860. aastateni (1858 aasta linnaplaanil uus härrastemaja veel puudub ja park on regulaarstiilis), mil ehitati uus härrastemaja mõisa peahoone tänasesse asukohta hooviala keskele, kasutati selleks otstarbeks mõned tollastest hoonetest või nende tiibadest või elas mõisnik eemal. Ajalooliselt paiknesid Soolikaoja ning oja laiendustel asunud tiigid barokkstiilis mõisapargist väljas. Pargiala oli jaotatud ning ümbritsetud teedega neljaks parteriks. Teede ristumiskohta oli kujundatud ringjas plats, kus asus oletatavalt pargiskulptuur. Pargiala oli ca 3,3 ha suur.

1860. aastatel koos uue härrastemajaga kujundati ümber ka park vabakujulises inglise stiilis ning parki laiendati põhja suunas nii, et oja ja tiigid said hõlmatud pargiansambliks. Pargiala suuruseks kujunes ca 7,3 ha. 1920. aastatel parki muudeti, kuid looklevad teed, vabakujulised puuderühmad ja tiikide kujundus pärineb valdavalt 19. sajandist. Park piirati paekivimüüri, millest tänaseni on säilinud lõik Kalda tn 3 eest piki Vabriku tänavat ja Näituse tänavat kuni Rakvere mõisa tallini. Parki lisati erinevaid vaba aja veetmise võimalusi – mõisa peahoone taha kavandati terrassid, pargi idaossa väike kõlakoda, lääneossa tenniseväljakud, pargi põhjaossa spordiväljak. Igal pargiosal oli oma otstarve.

² Kirss, O. 2007. Jalutaja teejuht. Rakvere, Tallinn, lk 16.

³ O2HI09. Rakvere haljastu analüüs. Kõide I. Rakvere haljastu ja rohestruktuur, lk 26.

Mõisapark oli linnarahvale suletud kuni Eesti Vabariigini, mil mõisad riigistati. 1920. aastast on park rahvale avatud ja kannab Rahvaia nime. Samal ajal alustati mõisa ümberehitamist ja laiendamist teatriks ning kultuurimajaks.

Parki on kaasajastatud, kuid selles on säilinud vana mõisapargi erinevate kihistuste üksikuid elemente. Pargi idaosas leidub fragmente regulaarsest teedevõrgust, mida markeerivad pärnaalleed. Pargi põhjaosas asub vabakujuline tiikidesüsteem kolme veekoguga ja kaarsillakestega. Ajaloolisest pargiruumist on säilinud terrassid ja kaks varasema pargiehitise/rajatise aset. Rahvapargi keskel asuvat künkakest, millel seisab veskikivist kujundatud ümar laud, kutsub rahvasuu Musumäeks. 1920. aastatel parki rajatud kõlakoda ja spordiväljakut enam ei eksisteeri.

Tänane pargikujundus on lahendatud valdavalt tiikidesüsteemist lähtuvalt. Tiikide kaldaid on haljastatud hundinuiade ja katkujuurega. Kõrghaljastusest esinevad mõisa poolses osas valdavalt harilikud vahtrad ja harilikud pärnad. Vanemad saarepuud viitavad algse istutuse päritolule. Pargipuistus esinevad ka harilike tammede grupid, vähesed harilikud hobukastanid ja uuemas pargiosas tiikide läheduses ka rabe remmelgad 'Bullata'. Põõsaste osakaal on väike ja vajab uuendamist/täiendamist, liikideks harilikud ebajasmiinid, harilikud sirelid. Pargis on looklevad jalgrajad, mänguväljak, tenniseplatsid, pingid, prügikastid, valgustid, sillakesed.

Rakvere mõisa park on linna vanim kujundatud haljasala, kuid ajaloolise algupärase pargikompositsiooni ning algupärase pargielementide vähesuse tõttu sobiks park ehitismälestise asemel kaitsta muinsuskaitsealal asuva pargina, kus arvestatakse miljöoga ja parki sobilike lahendustega leebematel alustel.

6. Tiigi tn, Tallinna tn, C. R. Jakobsoni ja Vabriku tn vaheline ala (ala 5)

Tegemist on mõisakompleksi endise majandusalaga, mis kujunes välja mõisakompleksi ümberkujundamisega 19. sajandi II poolel ja hiljem.

Varasematel linnaplaanidel kulgeb Soolikaoja selgelt tänase C. R. Jakobsoni tänava trajektooriga, kuid on antud asukohas asendatud tänavaga millalgi 20. sajandi II poolel. Täna päeval viitavad seosele ajaloolise mõisakompleksiga üksikud suured puud - suured paplid C. R. Jakobsoni tänava ääres ning ülejäänud pargipuustuga harmoneeruvad harilikud saared, harilikud vahtrad ja rabe remmelgad 'Bullata'. Samuti viitab tiik ja selle ümbrus koos paari hoonega endisele mõisa majanduskompleksi alale, kuid kogu ala tervikmulje on pigem juhuslik ja seosed ajaloolise mõisakompleksiga loetavad vaid eelteadmise põhjal.

Tallinna tn 7 kinnistu ulatuses eristub alast selgelt kunagine hoonestatud kinnistu ehk nn brownfield, mis ootab uut hoonestust. Kinnistule on koostatud Tallinna tn 7 kinnistu ning seda ümbritseva maaala detailplaneering, kehtestatud 23.11.2020.

Alal tervikuna asuvad hoonetevahelised osaliselt hooldatud jäätmaad rohumaadena. Roheala läbib isetekkeline kergliiklusteede võrgustik. Pargiinventar puudub.

Alal on potentsiaali suurendada füüsilist ja visuaalset seotust mõisapargiga läbi ajaloolise ühise tausta. Selleks on sobiv planeeringute ja projektidega kavandada ajaloolise mõisaansambliga seonduvatele objektidele ühtsed markeerivad teed ja rajad, inventar (pingid prügikastid, valgustid) ning piirded, mis seovad laiali pillutatud mõisaobjektid tervikuks ning kannavad endas viiteid mõisaperioodile. Samuti on sobiv lahendada ala haljastus alleede, soolopuude, gruppide ja puistuga selliselt, et oleks väärtustatud ajalooline pargiosa ja vaated sellele, aga ka vaated ajaloolisest pargist ümbritsevatele ajaloolistele mõisaaladele.

7. Fr. R. Kreutzwaldi tn allee (lõik Pikk tn ja Näituse tn vahel asub muinsuskaitsealal) (ala 6)

Fr. R. Kreutzwaldi tn Pikk tn ja Näituse tn vahelisel lõigul kulgeb tänava põhjaküljel arukaseallee. Näituse tänavast edasi vahetab allee tänavapoolt ja muutub mitmete liikidega (harilikud vahtrad, pärnad, harilikud kastanid, arukased) segaalleeks.

Väljaspool vanalinna ala on rajatud arukasealleed veel Tartu tn ja Narva tn. Õli tn ja Kastani pst haljastus koosneb hobukastanitest. Ülejäänud linna alleed on rajatud põhiliselt pärnadest. Rakverele on iseloomulik, et vanalinna ala tänavatel alleed puuduvad ning need on rajatud vanalinnast väljas asuvate tänavate äärde.

Kui lähtuda põhimõttest, et vanalinna alal pole alleed traditsioonilised, siis F. R. Kreutzwaldi tänava allee on Pikk tn ja Näituse tn vahelisel lõigul sobilik tänava rekonstrueerimisel kaotada ja siduda tänavalõik kujunduslikult ülejäänud vanalinna tänavatega.

Teine võimalus on tänava rekonstrueerimisel allee küll säilitada, kuid asendada arukask vanalinna ja üldisesse linnahaljastusse sobivama liigiga nt hariliku pärna, läänepärna või suurelehise pärnaga või hariliku vahtraga. Allee taastamisel ei ole sobiv teha vaheleistutusi, vaid vahetada välja read tervikuna või minimaalselt 5 puu kaupa.

Tegemist on Rahvapargi ja Vallimäe vahelise tänavaruumiga, mis visuaalselt mõlemat olulist roheala ühendab, kuid füüsiliselt on nende vahel suureks barjääriks kergliiklusele. Tänavarekonstrueerimisel on sobiv ühendada Rahvapark ja Vallimägi sujuvamalt.

8. Friedrich Reinhold Kreutzwaldi monumendi plats (ala 7)

Friedrich Reinhold Kreutzwaldi monument on ajaloomälestis reg nr 5773, mis avati 30. mail 1937. aastal kirjaniku 55-ndal surma-aastapäeval.

Monumendi plats on rajatud nõlvale ühe terrassina. Harilikud pärnad on istutatud U-kujuliselt terrassi serva ca 1940-50. aastatel. Mõlemal pool monumenti kasvavad harilikud jugapuud ja harilike jalakate leinavormid. Pooliku trapetsi kujuliselt paikneb madalamal reljeefiosal tänava ääres enelahekk. Monumendi taga on teostatud enelatest lausistutus. Platsile on paigaldatud mõned pingid, prügikastid ja valgustus.

Monumentide platsid on Rakverele iseloomulikud väikesed haljasalad, mis on seotud mälestusmärkide ja skulptuuridega. Plats toimib lühiajalise peatuskohana ning selle kõrvalt toimub üks põhilisi liikumissuundi Vallimäele mööda Vallimäe teed. Platsi lääneküljel on pärnadereast sihi abil loetav varasem juurdepääs jalgsi järsule nõlvale. Samuti suunab siht mõisapargi ühele vaatekoridorile.

Sobiv on Vallimäe ja Rahvapargi ühendust suurendada, hõlmates selle juurde ka Fr. R. Kreutzwaldi monumendi ala. Pärnadest vaatesiht on sobiv kasutusele võtta läbi kergliikluse või markeeritud vaatesuuna. Võimalik on anda kogu alale ka uus haljastuslik kontseptsioon, säilitades kõige väärtuslikuma elemendi alal ehk monumendi, kuid sobiv on hoida monumendi püstitamisel valitsenud 1930. aastate stilistikat ajalooliste fotode ja plaanide põhjal.

9. Rakvere kiriku aed (ala 8)

Rakvere kiriku aed on endine kalmistu (kirikaed), mis võeti arvatavasti kasutusele keskaegse kiriku ehitamisega 15 saj. algul. Kirik või selle osad on mitmeid kordi hävinenud ja taastatud. Kalmistu oli tõenäoliselt kasutusel ka nendel perioodidel, mil kirik oli kasutusest väljas. Kalmistu ümbritses kirikut ja selle kese paiknes kirikust kagus. Kalmistu oli piiratud kivimüüri. Kirikuaeda matmine lõpetati Katariina II ukaasiga pärast 1773. aastat. Seejärel lammutati ka kalmistumüür. 18. sajandi lõpust on kirikaia ala osaliselt kasutatud laadaplatsina kuni aastani 1906, mil ehitati uus turg tänases asukohas. See tõi kaasa linnakeskuse nihkumise vanalinnast välja.

Tänapäeval on tegemist riskülikukujulise rohealaga, mis idast ja osaliselt lõunast piirneb madala paekivimüüri ja ülejäänud külgedest graniidist madalatest tulpadest ajalooliste pollaritega, mille vahele on kinnitatud massiivsed raudketid.

Alal asub keske elemendina mälestuskivi „400 aastat hariduselu Rakveres“. Piki haljasala lõunaserva paiknevad poolkõrged pargivalgustid.

Roheala kõrghaljastuse moodustavad kahes reas harilikud pärnad. Ühe rea puud on valdavalt välja läinud ja seetõttu on rida poolik. Kaks vahtrat kasvavad ala Pikk tänava poolses servas.

Tänapäeval on Rakvere kirik ehitismälestis reg nr 15732 ning kiriku aed on viimane säilinud ala kunagisest keskaegsest kalmistust.

10. Kirikupark (ala 9)

Kirikupark on küllaltki noor haljasala, mis avati 1998. aastal, kui puhastati kiriku ümbruse nõlvad ja oja. Haljasala asub endise kirikumõisa juurvilja-puuviljaaia asukohal. Ca 1,5 ha suuruse vabakujulise haljasala keskseks elemendiks on kaks tiiki endise Soolikaoja markeerijatena, mida ümbritsevad jalgrajad.

Parki läbivad betoonkivisillutisega kõnniteed ja kruusast ning paekivisõelmetest jalgrajad, mille ääres paiknevad prügikastid ja pingid. Tiikidest üle viib väike kaarsild. Tiikide kallastel võimaldavad veepinnani pääsu väikesed trepistikud.

Kõrghaljastus on ülejäänud muinsuskaitseala rohealadega võrreldes küllaltki liigirikas. Pargis esinevad arukased, höheremmelgad, rabe remmelgad 'Bullata', mägimännid, saar, harilikud vahtrad grupina, nulud, ebatsuugad, pähklipuu, harilike jalakate põõsasjas sort keerdu lehega). Puud asuvad pigem haljasala servaaladel. Põõsastest on parki istutatud ungari sirelid, enelad, sabiina kadakad. Vahetult tiikide ümbruses on hostade ja rooside segapeenrad madalamate põõsastega.

Park omab olulist tähtsust ajaloolisest aspektist ja asukoha poolest vanalinna servaalal Vallimäe ja keskväljaku visuaalse lülina.

11. Rohuaia tn 4 roheala (ala 10)

C. R. Jakobsoni tänava äärne roheala on ajalooliselt olnud hoonestatud kinnistu, mis toimib tänasel päeval haljasalaliku jäätmaana. Ajalooline hoonestus oli kinnistul väike ning hoonet ümbritses valdavalt rohelus.

Hetkel on tegu hooldatava murualaga, mida läbib diagonaalselt sisse tallatud jalgrada. Jalgrada ühendab Rahvapargi ja kesklinna suunda.

Ala kõrghaljastuse moodustavad piki C. R. Jakobsoni tänavat kulgev noorte kirsipuude rida ning üksikud suured lehtpuud (peamiselt harilikud vahtrad).

Olemasolev inventar ja arhitektuursed väikevormid puuduvad, kuid ala piirneb läänest paekivimüüri ja Pikk tn 7 kinnistu poolses osas asub ajalooline paekividest maakelder, mis tuleks säilitada.

Sobiv on ala taas hoonestada. Alale on koostatud Tallinna, Jakobsoni ja Parkali tänavatega ning Vallimäega piirneva maa-ala detailplaneering, kehtestatud 18.06.1998.

12. Juhan Kunderi monumendi plats (ala 11)

Tammiku ja J. Kunderi tänavate nurka on rajatud mälestusmärgiga seotud plats. Alal paikneb Juhan Kunderi monument, mis on ajaloomälestis reg nr 5775. Monument avati Juhan Kunderi 50. surmaaastapäeval 24. aprillil 1938 asukohta, millest mööda kulges pikki aastaid Juhan Kunderi kodutee.

Plats on rajatud nõlvale Tammiku ja J. Kunderi tänavate ristumiskohta. Plats on sillutatud betoonist kõnniteeplaatidega. Ajalooliselt oli plats piiratud madalate pügatud sirelihekkidega kõikidest külgedest, kuid platsi uuendamisel on hekiga piiratuks jäetud vaid Tammiku tänava poolne serv. Kõrghaljastusest kasvavad alal arukask, ebatsuugad ja harilikud vahtrad. Ebatsuugad on istutatud sihilikult monumendi taustaks, kuid tegemist pole algupäraste okaspuudega (tõenäoliselt olid nendeks harilikud kuused), vaid uuendatud istutusega. Teised puud on pigem isetekkelised ja asuvad alal juhusikult. Alal paiknevad kaasaegsed pingid, prügikast ja valgusti, mis lähtuvad kogu Pikk tänava lahendusest ning on oma heleda värvi poolest kontrastiks monumendile.

Võimalik on anda kogu alale ka uus haljastuslik kontseptsioon, säilitades kõige väärtuslikuma elemendi alal ehk monumendi, kuid sobiv on hoida monumendi püstitamisel valitsenud 1930. aastate stilistikat ajalooliste fotode ja plaanide põhjal.

13. Vanalinna kinnistute haljastus

Vanalinna ajalooliste kinnistute põhiline ala asub Pikk tänava ääres. Hoonestatud kinnistud paiknevad mõlemal tänavapoolel, ulatudes tänava lääneküljel kuni Vallimäeni ja tänava idaküljel kuni ajaloolise Soolikaojani, mis tänaseks on muudetud C. R. Jakobsoni ning Spordi tänavateks ja linnastaadioni ning õpetajate heinamaa lääneservaks.

Kinnistute peahooned on rajatud enamjaolt fassaadi põhimahuga piki Pikk tänavat ning abihooned paiknevad üsna lähestikku peahoone taga. Ülejäänud krunt on haljastatud tarbe- ja iluaiaks. Kinnistud on valdavalt kõrghaljastuseta, eriti hoonete läheduses Pikk tänava ääres. Kinnistute tagaaedades Pikk tänava lääneküljel kasvavad Vallimäe nõlval puud (valdavalt harilikud pärnad, harilikud vahtrad ja harilikud tammed). Kinnistute tagaaiad Pikk tänava idaküljel on valdavalt madalhaljastatud majandusõued. Tänavas idaküljel paikneb rohke kõrghaljastus suurte harilike tammede ja harilike pärnade näol vaid Vee ja Silla tänavate vahelisel nõlval.

Selline vanalinna kinnistute välja kujunenud haljastustava tekitab piki Pikk tänavat väga iseloomulikud kõrghaljastuseta vaated vanalinna muinsuskaitsealale. Tagatud peaks olema head vaatevõimalused Vallimäe nõlvadelt vanalinnale ja Pikk tänavalt kulgevatelt tänavatelt hilisemale linnakeskusele. Samuti vaated uue linnakeskuse poolt vanalinnale ja Vallimäele.

Vanalinna kinnistute haljastust on oluline hoida valdavalt madalhaljastatuna, et säiliks Rakvere vanalinna omapära ning vaated olulistele maamärkidele (Vallimägi, Tammik, Rakvere mõis, Rakvere kirik ja kiriku aed, monumentide platsid, Kirikupark), mis on suures osas kõrghaljastatud (v.a. Vallimägi). Samuti on oluline hoida vanalinna haljastuse liigilist traditsiooni – puudest valdavateks liikideks harilikud pärnad, harilikud vahtrad, harilikud tammed ning põõsastest harilikud sirelid, harilikud toomingad, harilikud lumimarjad. Sekka on istutatud vanalinna ka üksikuid okaspuid (kuused, männid, nuld, tsuugad) ja madalate okaspuude gruppe (mägimännid, elupuud, jugapuud), mida tuleks hoida minimaalsena või välistada, et säiliks vanalinna haljastuse liigiline traditsioon ja osakaal. Samuti sulgevad okaspuud aastaringselt vaated täielikult ning mõjuvad lähi- ja kaugvaadetes massiivsete tumedate müüridena.

Tegeleda tuleks läbimõeldumalt Pikk tn idapoolse tänavaosas kinnistute tagaaedadega või majandusõuedega – arvestada tuleks, et tänase linnakeskuse uue asukoha tõttu pole tegu enam nn nurgataguste hoovidega, vaid üsna eksponeeritud aladega. Olulised on vaated C. R. Jakobsoni ja Spordi tänavate poolt Pikk tänava ning Vallimäe suunas, mistõttu kinnistutel on vaja tegeleda komplekselt hoonestuse, teede/radade/platside, piirete ja haljastusega.

14. Vanalinna kaitsevööndi haljastus

Vanalinna kaitsevööndi haljastus seob muinsuskaitseala rohealad linna ülejäänud rohealade ning haljastuselementidega ehk alleedega, tekitades sidusa rohevõrgustiku. Kaitsevööndisse jäävad niit

Ringtee ja Vallimäe vahel, Õpetaja heinamaa koos Süstatiigi ja Soolikaoja puhkealaga ning linna staadioni ala ja mitmed alleed. Neist kaks esimest on pigem looduslähedased rohealad.

Oluline on kaitsevööndi haljastus säilitada, et tagada vanalinna ja ülejäänud linna rohealade ühendused. Samas on oluline tagada olulised vaated vanalinnale ja vanalinnast ümbritsevatele aladele.

15. Maastikulised elemendid

Maastikulistest elementidest moodustavad vanalinna peale hoonete ja haljastuse veel tänavad ja teed/rajad, erinevad platsid ja parklad oma katenditega, piirdemüürid ja piirdeaiaid, valgustid, pingid ja prügikastid, rattahoidlad, viidad, haljastatud vaasid/potid/konteinerid, infotulbad, skulpturaalsed väikevormid jne.

Rakvere vanalinnale on iseloomulik erinevate sillutiste kasutamine nii materjalis kui värvis. Esineb nii halli kui ka punast betoonkivi, heledat betoonplaati, graniitkivi ja graniitplaati, munakivi. Samuti on jalgteedel kasutatud paekivi- ja graniitsõelmeid, kruusa, multši.

Vanalinnas leidub paekivist ajaloolisi piirdemüüre. Tänavapildist on kadunud ajaloolised puitplankaiad ja kõrged väravaehitised. Levinud on vertikaalsed puitlippaiad. Hilisemalt on vanalinna rajatud hulgaliselt metallist varbaedasid koos kivisokliga või ilma. Palju leidub ka nõukogude perioodist metallaedu.

Inventaris ja arhitektuursetes väikevormides esineb varieeruvus alade kaupa, olenevalt alade iseloomust ja haljasalade uuendamise ajaperioodist. Linnamööblis on kasutatud betooni ja puidu kombinatsiooni või metalli ja puidu kombinatsiooni, Pikk tänava värskel uuendamisel ka betooni ja tartaani kombineerimist.

16. Muinsuskaitsealised ettepanekud

Muinsuskaitsealised ettepanekud haljastusele:

1. Rakvere vanalinna muinsuskaitseala erinevate rohealade osas tuleb lähtuda nende karakteritest ning suurimatest väärtustest:
  - a. Linnuse varemete ja vallikraavi kõige olulisem haljastuslik tunnus on avatud suure reljeefiga maastik koos mitmekesise rohttaimestikuga, mis peaks jääma säilitatavaks.
  - b. Vallimäe ida- ja põhjapoolsel nõlval on sobiv avada strateegiliselt vaateid – puhastada välja eksponeerimist vääriv ning jätta varjatuks vaateid rikkuv (sobiv on läheneda teemale asjassepuutuvate detailplaneeringute ja projektide staadiumis).
  - c. Samuti on sobiv säilitada ja esile tuua Vallimäe kahe erineva karakteriga roheala kontrastne iseloom: ajalooline poollooduslik (ala a) vs moodne tehisk (ala b).
  - d. Reljeefi tõttu on raskendatud Tammikusse juurdepääs vanalinna peatänavalt (Pikk tn). Sobiv on luua Tammikule paremad ühendused Pikk tänavaga Pikk tn 68 ja Pikk tn 70 kinnistute vahelt, Tammiku tänavaga Tammiku tn 4 kinnistu vahetust lähedusest ja Tõusu tänavaga Tammetõru tänavalt. Ühendused on sobiv kavandada haljastatud

kergliikluspindadena (platsid, rajad, trepid), lähtudes kujunduses vanalinnast ja Tammikust.

- e. Rakvere mõisa park on linna vanim kujundatud haljasala, kuid ajaloolise algupärase pargikompositsiooni ning algupäraste pargielementide vähesuse tõttu sobiks park ehitismälestise asemel kaitsta muinsuskaitsealal asuva pargina, kus arvestatakse miljöoga ja parki sobilike lahendustega leebematel alustel.
  - f. Rakvere mõisa pargi põõsaste osakaal on väike ja vajab uuendamist/täiendamist.
  - g. Tiigi tn, Tallinna tn, C. R. Jakobsoni ja Vabriku tn vahelisel alal on potentsiaali suurendada füüsilist ja visuaalset seotust mõisapargiga läbi ajaloolise ühise tausta. Selleks on sobiv planeeringute ja projektidega kavandada ajaloolise mõisaansambliga seonduvatele objektidele ühtsed markeerivad teed ja rajad, inventar (pingid prügikastid, valgustid) ning piirded, mis seovad laiali pillutatud mõisaobjektid tervikuks ning kannavad endas viiteid mõisaperioodile. Samuti on sobiv lahendada ala haljastus alleede, soolopuude, gruppide ja puistuga selliselt, et oleks väärtustatud ajalooline pargiosa ja vaated sellele, aga ka vaated ajaloolisest pargist ümbritsevatele ajaloolistele mõisaaladele.
  - h. Fr. R. Kreutzwaldi tn allee (Iõik Pikk tn ja Näituse tn vahel asub muinsuskaitsealal) on sobilik tänava rekonstrueerimisel kaotada ja siduda tänavalõik kujunduslikult ülejäänud vanalinna tänavatega või asendada allee vanalinna ja üldisesse linnahaljastusse sobivama liigiga nt hariliku pärna, läänepärna või suurelehise pärnaga või hariliku vahtraga.
  - i. Fr. R. Kreutzwaldi tänava rekonstrueerimisel on sobiv ühendada Rahvapark ja Vallimägi sujuvamalt.
  - j. Friedrich Reinhold Kreutzwaldi monumendi platsi ala on sobiv hõlmata Vallimäe ja Rahvapargi ühenduse parandamisel, säilitades kõige väärtuslikuma elemendi alal ehk monumendi. Võimalik on anda kogu alale ka uus haljastuslik kontseptsioon, kuid sobiv on hoida monumendi püstitamisel valitsenud 1930. aastate stilistikat ajalooliste fotode ja plaanide põhjal.
  - k. Rakvere kiriku aed kui viimane säilinud ala kunagisest keskaegsest kalmistust ja ajaloolisest turuplatsist on sobiv hoida algseid funktsioone tunnetavalt.
  - l. Kirikupark on sobiv hoida vanalinna servaalal Vallimäe ja keskväljaku visuaalse lülina.
  - m. Rohuaia tn 4 roheala on sobiv taas hoonestada. Ajalooline maakelder tuleks kinnistul säilitada.
  - n. Juhan Kunderi monumendi platsi alal on võimalik on anda kogu alale uus haljastuslik kontseptsioon, säilitades kõige väärtuslikuma elemendi alal ehk monumendi, kuid sobiv on hoida monumendi püstitamisel valitsenud 1930. aastate stilistikat ajalooliste fotode ja plaanide põhjal.
2. Rakvere vanalinliku haljastuse loob vanalinna kinnistutel valdavalt kõrghaljastuse puudumine. Seetõttu on vanalinna kinnistute haljastust oluline hoida valdavalt madalhaljastatuna, et säiliks Rakvere vanalinna omapära ning vaated olulistele maamärkidele.
  3. Tegeleda tuleks läbimõeldumalt Pikk tn idapoolse tänavaosa kinnistute tagaaedadega või majandusõuedega – arvestada tuleks, et tänase linnakeskuse uue asukoha tõttu pole tegu enam nn nurgataguste hoovidega, vaid üsna eksponeeritud aladega. Olulised on vaated C. R. Jakobsoni ja Spordi tänavate poolt Pikk tänava ning Vallimäe suunas, mistõttu kinnistutel on vaja tegeleda komplekselt hoonestuse, teede/radade/platside, piirete ja haljastusega.
  4. Haljastuse puhul tuleks lähtuda traditsiooniliselt välja kujunenud liikide ja nende osakaalu säilimisest. Kõrghaljastuse esinemisel on vanalinnas kõige levinumad ja traditsioonilisemad harilikud pärnad, harilikud vahtrad ja harilikud tammed. Madalhaljastusest on põõsastest levinumad harilikud sirelid, harilikud toomingad, harilikud lumimarjad.

5. Tagada olemasolevate vanalinnale traditsiooniliste puude ning põõsaste järjepidev hooldamine ja seeläbi nende tervisliku seisundi hoidmine ning eluea pikendamine.
6. Vanalinna puudel säilitada hoolduslõikustega liikidele omased võrakujud (ei põeta vormi).
7. Põõsad on sobivad nii pügatud kui ka vabakujuliste hekkidena kinnistu piiridel koos piirdeaedade ja -müüridega ning vabakujuliste gruppidega kinnistute sügavuses.
8. Teostada puude ja põõsaste uuendamine või uushaljastuse rajamine järgides vanalinnale omaseid põhimõtteid nii paigutuse, liigilise koosseisu kui ka vormi ja värvi osas. Uued liigid või vormi- ja värvimängud traditsiooniliste liikide kasvukujude ja lehestikkudega muudavad ajalooliselt välja kujunenud miljööd, mistõttu pole neid sobiv laialdaselt kasutada.
9. Arvestada vanalinna muinsuskaitsealal asuvate ajalooliste hoonete ja objektide vaatekorridoridega. Haljastuse rajamise või likvideerimisega tuleb olulisi vaateid avada ja häirivaid vaateid sulgeda. Sobiv on läheneda teemale asjassepuutuvate detailplaneeringute ja projektide staadiumis.
10. Soodustada vanalinna haljastuspõhimõtetele mittevastavate puude ja põõsaste eemaldamist vastavalt kehtivale raiemäärusele ja/või projektile.
11. Tänavapiirile hävinenud hoonete asemele vabalt kasvanud puud-põõsad ei tohi olla üldjuhul takistuseks vanalinna ehitusmiljöö taastamisel.
12. Planeeringute ja ehitusprojektide koostamisel ning ellu viimisel peab vanalinnale omase haljastuse säilitama ning tagama, et hoonestuse, tehnovõrkude, teede/platside, piiretega jmt. ei kahjustataks puude/põõsaste juurestikku, tüve ega võra ning ei halvendataks puude/põõsaste kasvutingimusi.
13. Rohealadest on uushoonete rajamine sobiv vaid aladele 5 (Tiigi tn, Tallinna tn, C. R. Jakobsoni ja Vabriku tn vaheline ala) ja 10 (Rohuaia tn 4 roheala). Ülejäänud rohealadele on sobiv kavandada avalikus funktsioonis rajatise, mis suurendavad ning rikastavad ala kasutust tagades seejuures ala väärtuste säilimise.
14. Oluline on kaitsevööndi haljastusega tagada vanalinna ja ülejäänud linna rohealade ühendused. Samas on oluline tagada olulised vaated vanalinnale ja vanalinnast ümbritsevatele aladele.

Muinsuskaitsealised ettepanekud maastikulistele elementidele:

1. Säilitada vanalinna tänavavõrk, võttes arvesse sealhulgas tänavate ajaloolist kulgemist ja laiust.
2. Sobiv on koostada vanalinna tänavate, platside ja parklate katenditele ühtne kontseptsioon, mis annaks konkreetsemad piirid ja suunised, et väärtustataks säilinud munakivisillutisi ning asfalteerimise asemel kasutataks vanalinna tänavatel ja platsidel pigem sillutiskive/plaate.
3. Säilitada ja restaureerida vanalinna paekivimüürid, taastada võimalusel ajaloolised müürid. Metallvarbaiad, nõukogudeaegsed metallaiad ning puitlippaiad on sobiv asendada plankaedadega koos kõrgete väravaehitistega.
4. Vanalinna inventar (pingid, prügikastid, rattahoidlad, haljastatud vaasid/potid/konteinerid) on sobiv säilitada eriilmelisena, kuid oluline on tagada vanalinnale iseloomulike materjalide (valdavalt metall, puit, betoon) ja värvide kasutamine.
5. Sobiv on töötada välja vanalinna tänavavalgustite ja viitade ühtne kontseptsioon, mis annaks edasi Rakvere vanalinlikku miljööd.

Kasutatud materjalid

- Artes Terrae OÜ. 2009. 02HI09. Rakvere haljastu analüüs. Köide I. Rakvere haljastu ja rohestruktuur. Tartu
- Artes Terrae OÜ. 2009. 02HI09. Rakvere haljastu analüüs. Köide II. Hindamisandmed. Tartu
- Kirss, O. 2007. Jalutaja teejuht. Rakvere, Tallinn
- Muinsuskaitseameti Kultuurimälestiste register
- Paikvaatluse fotod ja märkmed 14.10.2022

Ajaloolised kaardid:

- <https://www.ra.ee/kaardid/index.php/et/map/view?id=21150>
- <https://www.ra.ee/kaardid/index.php/et/map/view?id=18237>
- <https://www.ra.ee/kaardid/index.php/et/map/view?id=17548>
- <https://www.ra.ee/kaardid/index.php/et/map/view?id=308041>
- <https://www.ra.ee/kaardid/index.php/et/map/view?id=229184>
- <https://www.ra.ee/kaardid/index.php/et/map/view?id=29249>
- <https://www.ra.ee/kaardid/index.php/et/map/view?id=284114>